

6. Eesti asundustes Venemaal

Lauludest ja laulmisest ning üldisest õhustikust eesti asundustes Venemaal annab ettekujutuse Kaukaasia eestlane Leida Madison. Püüti säilitada traditsioonilist eluviisi. Lauldi tuntud ilmalikke ja vaimulikke laule, tantsiti eesti tantse, peeti kinni vanadest kommetest, elati aktiivset seltsielu, hoiti sidemeid kodumaaga, käidi laulupidudel. Poliitiline ümberkasvatamine ei võtnud algul eriti vedu, kuid sellest polnud pääsu. Erimeelsused endise kristliku ja uue ideoloogia vahel kajastusid asjako-

hastes lauludeski. Asundusi tabasid ka rängad repressioonid.

Leida Madison: *Küla seltsielu oli Salmes erakordselt aktiivne. Tegutses näitering, sega- ja naiskoor, esineti soololauludega ja ilulugemisega. Tantsuks mängis alati pasunakoor. Toredad olid maipühade ajal peod nn rohelises. Kusagil mäenõlvakul leiti kena paik, kuhu küllarahvas kokku tuli. Tekid laotati puude alla murule, söögid-joogid olid kaasas... Lauldi ja tantsiti pasunakoori saatel. Lapsi võeti kaasa ja meil oli seal väga lõbus. 1948. aastal võttis Salme küla laulukoor osa Tallinnas toimuvast laulupeost. Ka hiljem on laulukoor Tallinnas käinud. [---] Meeldejäädavad olid mardi- ja kadripäeva tähistamised, milles osalesid alati ka lapsed.*

Komnoorte ühing ja pioneerialgad asutati Abhaasias juba 1925. aastal, kuid alguses ei saanud see liikumine hoogu sisse. Ka õpetajad ei olnud valmis tööks nende organisatsioonidega. Otse vastupidi, mäletan, et üks paljude lastelaulude seast aastal 1932 kõlas nii:

*Ära mine, lapsuke,
ära mine sinna,
neetud pioneeriks ju
tahad minna.*

*Parem mine kiriku,
saada palveid taeva,
ei siis elus iialgi
Sa ei karda vaeva.*

*Möödus paar aastat, kui pioneeriorganisatsioon võttis võimust ka küla-
koolides. Siis õpetati meile uus laul:*

*Ei me pappide lori ei usu,
ei me kirikus palumas käi.
Usupühad on meile vaid rusud,
meie töörahva püha on mai.*

Pioneerid, kõik marssides sammugem nüüd,

võitlusse astugem, olgu me püüid.

Võitlusse kiriku vastu me hõik

alati olge valmis kõik.

Mulle on meelde jäänud isegi nende kahe laulu viisid. Lapsed olid segaduses, keda või mida peab uskuma. Aga võitjaks jäi kool, minu puhul vist sellepärast, et õpetajaks oli lihane tädi. Üldse on mul meeles kooliajast umbes kolmkümmend lastelaulu, mida lapseas õppisime. Olen õpetanud neid ka Pärnus oma õpilastele ning nendega esinenud kahel korral Eesti Televisiooni saates "Vanaema viisivakk". Kadunud hr Kristjan Torop lindistas hulgaliselt minu laule (ka täiskasvanute laule), mis peaksid olema Eesti Kirjandusmuuseumis Tartus.

Minu ema oli usklik ja õpetas oma lastele kodus selgeks Meie Isa palve ja ka laule. Mäletan, et üks laul algas sõnadega: "Ma tulen taevast ülevalt, häid sõnumeid toon teile sealt..." Ema ei lubanud meid, lapsi, pioneeriks astuda. Kuid kuna suur osa koolikaaslastest olid juba pioneerid, ostis meie tädi, õpetaja E. Jänes, meile kaelarätikud ja meist saidki pioneerid. Mingisugust töötuse andmist ega vastuvõtutseremooniat seal küll ei olnud. Koolis ei olnud isegi vanempioneerijuhti, seda tööd tegid õpetajad. Kui me kodus juhtusime laulma koolis õpitud laulu "Ei me pappide lori ei usu...", tuli sellest emaga suur pahandus.

Vanemates klassides oli meie õpetaja Hans Jänes (tädi Ella mees), laulmist õpetas õpetaja Noormann ja keelpillide orkestrit juhatas õpetaja Erkmann. Mina mängisin orkestris mandoliini ja kitarr. Meil oli kodus kaks viiulit, mida isa mängis. Vahel harva, kui isal tuju hea, korraldasime kodus õhtuti kontserte oma keelpillidega. Emale meeldis see väga.

Koolipõlvest on eredalt meelde jäänud naistepäeva tähistamine 8. märtsil, mil korraldasime peo emadele. Emadepäeva seal ei tuntud. Sel ajal õitsesid Abhaasias juba metsalilled: kannikesed, kellukesed, rebasekakud (alpikannid) ja piimapisarad (priimulad). Meie, lapsed, käisime neid korjamas Neebu mäe nõlvakult ja Troitski

jõe kaldalt, mis asus teisel pool Salme küla. Lilledest tegime tillukesed kimbukesed. Õpetaja muretses meile imeilusad väikesed korvikesed, millele siidipaelad sangade külge sidusime, lillekimbud sisse panime ja neid emadele peoõhtul kinkisime. Lilleneiud said olla vaid paremad õpilased. Peol toimus ka isetegevuskontsert, kus laulsime, tantsisime eesti rahvatantse (kaerajaani, tuljakut...) ja esitasime püramiide või isegi näidendit. [---]

Ehkki minu noorusaeg langes raskele ajale – repressioonid, sõjad, ikaldused, jäävad noored ikka noorteks, kes tahavad laulda, tantsida, hullata... Sõja-aastatel küla seltsimaja ei tegutsenud, ka hoone ise oli juba vana. Meie, noored, leidsime ikka võimaluse, kus tantsimas käia. Adleri linn asus Salme külast 16 km kaugusel. Kui hääletamisega keegi meid veoautole ei võtnud, tuli vantsida jalgsi. Tagasi koju läksime taas jalgsi. Kella 4–5-ks hommikul jõudsime koju, saime 3–4 tundi magada ja ruttasime siis kolhoosipõllule tööle. Nii oli see suviti.

Hiljem otsustasime naabruses asuvate noortega, et hakkame tant-suõhtuid korraldama taludes, kus on suuremad ruumid. Sageli käisime minu onu Aleksander Tiismuse majas. Onu oli Siberi ohver, kuid üks vähestest, kes 10 aasta pärast koju tagasi pääses. Onu majas oli suur saal. Neil oli kaks poega: Hugo ja Konstantin. Viimane mängis löötpilli ning oli pidudel meelsasti pillimeheks. Mõlemad poisid laulsid väga hästi. Lahke onunaine Helmi soosis noorte kogunemisi, kus me tantsisime, laulsime ja mängisime mitmesuguseid mängu, nagu “Hammusta rukist”, “Kes aias”, “Ma lähen külla tädile”, “Üks jahimees läks metsa” jne.

Meil tegutses oma lauluansambel – trio, milles osalesime mina, õde Helmi ja sõbranna Leili Kalmus. Kui esinesime peoõhtutel, saatsime laule ise kitarril. Tegutses ka noorte algatusel näitering.

Jaan Tsadurjan: Olen sündinud 2. aprillil 1972 Venemaal, Adleri linnas. Vanaema isa Jaan Hioni järgi pandigi mulle nimeks Jaan. Jaan Hion oli olnud Sulevis eesti koolis õpetaja ja laulukoori juhata-

ja. Tema tütrest, minu vanaemast Hildegard Hionist kasvas isa töö jätkaja. Nii palju kui mina mäletan, oli vanaema alati Sulevi elu hing – küll oli ta kooliõpetaja, küll koorijuhataja ja rahvatantsude õpetaja, küll akordionimängija. Ta oli algusest peale väga aktiivne inimene. Tema tõi Sulevi laulukoori Eestisse laulupeole. Viimastel aastatel oli ta Sulevi koolis asendusõpetaja, andis lastele eesti keele tunde, õpetas eesti laule ja tantse, korraldas pidusid ja väljasõite. Kõik, mis oli Sulevi klubiga seotud, toimus vanaema eestvõtmisel. Muidugi oli ta ka klubi juhataja.

Kui keskkool läbi sai, tekkis mõte minna edasi õppima Eestisse. Olin juba korra Eestis käinud – siis, kui vanaema oma kooriga laulupeol esines. Olin tookord viieteistkümnneaastane. Mind võeti Eestisse kaasa. Üldmulje laulupeoreisist oli aga väga soodne. Kuigi laulupidu ise mind eriti ei vapustanud. Mu muusikaline maitse oli teistsugune. Võiksin öelda, et mul oli tüüpiline teismelise muusikaline maitse väikese erandiga – mulle väga meeldisid lood, mis praegugi veel kõlavad kaasaegsetena, peamiselt süntesaatoriga tehtud palad. Muusikas olen ma kogu aeg ajaga sammu pidanud. Olen palju plaate ja kassette ostnud, lausa kogunud, uusi suundi jälginud. Koorilaul minu muusikaliste harrastuste hulka ei kuulunud. Eestis paelus mind inimeste elulaad, tavad ja kombed, inimeste üldine ühtlane kultuuritase. Mõte Eestisse õppima tulla sündis juba siis.